

1. מתוך סדר העבודה

וְהַפְּהִינִים וְהָעַם הָעוֹמְדִים בְּעֶזְרָה / כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא  
מִפְּרֵשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֵהֵן גְּדוֹל בְּקִדְשָׁהּ וּבְטָהָרָה.  
הָיוּ כוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים [וּמוֹדִים] וְנוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם  
וְאוֹמְרִים. בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

2. התכתבות דוא"ל מתאריך 27.8.2020

לחיים [חכם ממשפחת חכמי תורה בבליים חשובים] -- שלום רב  
אשמח אם תוכל להאיר את עיני אודות 'סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים', במסורת/מסורות של יהודי המזרח  
התיכון וצפון אפריקה. אני מניח שידוע לך, שבתפילה של יוצאי ארצות אשכנז, לפיוט הנ"ל יש מקום מאד מרכזי  
בתפילת המוסף של יום הכיפורים.

[כאן במקור היה פירוט של מידע, שאנחנו נראה בהמשך סדרת המפגשים שלנו]  
שאלותיי:

1. האם בתפילות יום הכיפורים בבתי כנסת ספרדיים/מזרחיים כיום – אומרים בכלל פיוט של 'סדר העבודה'?
2. אם כן, היכן הוא משובץ, בדיוק?
3. אם כן אומרים פיוט של 'סדר העבודה' – האם יש גם כן המנהג של כריעה אפים ארצה?  
בתודה רבה

צבי

שלום צבי

סדר העבודה של הספרדים הוא בדיוק, מבחינת מבנה, כפי שאתה מתאר את התפילה האשכנזית. להלן הנוסח  
המלא. [...]  
דרך אגב, לדעתי סדר העבודה הוא ארוך ומייגע ולא מתאים לבני זמננו. בשנה האחרונה שבה שמשתי כרב קהילה  
עצרתי את החזן לפני סדר העבודה והצעתי לקהל שתי אופציות: להישאר ולהאזין לסדר העבודה או להצטרף אלי  
לשיעור על ספר יונה.  
מתוך 150 מתפללים מאה בחרו לרדת למטה לשיעור ואמרו אחר כך שזה היה יום הכפורים הטוב ביותר שלהם....  
אבל כמובן שהחזן והועד היו מתוסכלים...

3. הרב יעקב חגיז (מרוקו 1620 – 1674 ירושלים) שו"ת הלכות קטנות חלק ב סימן פא

**שאלה** מה שכורעים העם כששליח הציבור אומר "והכהנים והעם" -- אם יש טעם?  
**תשובה:** מהא דאמרינן [עי' מג"א סי' נ"ט ס"ק ג'] שאין לעמוד בקדושה של יוצר משום דהוי סיפור  
למה שאומרים המלאכים,  
וגם בקדושה דסדרא, וב"ולך לבדך אנחנו מודים"<sup>1</sup> וב"וצבא השמים לך משתחוים"<sup>2</sup>  
היה נראה שאין צורך  
אלא ש[הרב יוסף קארו בחיבורו] בית יוסף [פירוש נרחב על 'ארבעה טורים'] (אורח חיים י' תרכ"א)  
מביא שכורעים.

וכן נהגו. ואין לשנות:

<sup>1</sup> א לשון השו"ע סע' א אין לשחות ב"ולך לבדך אנחנו מודים" שאין לשחות אלא במקומות שאמדו חכמים.... ומה שהיה מנהג לשחות נלע"ד  
דטעם המנהג ע"פ נוסח אשכנז: "סומך נופלים וזוקף כפופים ולך לבדך אנחנו מודים" -- שעל פי זה היו שנהגו לכרוע על מנת לזקוף בסופו  
וכעין המובא בפירושי הסיודור לרוקח כלומר קומות הנזקפות לך מודים.

<sup>2</sup> מתוך תפילת הלויים שנאמרה בימי נחמיה – נחמיה ט:6. תפילת הלויים שולבה בסיודור התפילה שלנו ונאמרת בכל תפילת שחרית לפני  
אמירת 'שירת הים'.

**תתברך לנצח צורנו מלפנו וגואלנו בורא קדושים,**  
ישתבח שמך לעד מלפנו יוצר משרתים, ואשר  
משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה  
יחד בקול דברי אל' הים חיים ומלך עולם. כלם  
אהובים, כלם ברורים, כלם גיבורים, כלם קדושים,  
כלם עושים באימה וביראה רצון קוניהם, וכלם  
פותחים את פיהם בקדושה ובטהרה, בשיכה ובזמרה,  
ומברכין ומשבחים ומפארים ומקדישין ומעריצין  
וממליכין את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא  
קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים  
זה מזה, ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרים  
בנחת רוח בשפה ברוכה ובנעימה קדושה, כלם כאחד  
עונים באימה, ואומרים ביראה:

(קדושה זו אומרים אותה בישיבה, ואם עמד ישב)

**קדוש | קדוש קדוש, יהוה צבאות, מלא כל הארץ**

**כבודו: והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול**

**מתנשאים לעמת השקפים, לעמתם משבחים**

**ואומרים: ברוך כבוד יהוה ממקומו:**

(בחזרת הש"ץ: אומרים קדושה, כשאומרים 'זה' - משתחווים לצד ימין, 'אל זה' - לצד שמאל, 'ואמר' -  
לאמצע. כשאומרים 'קדוש קדוש קדוש', מרימים את עקבי הנעלים מעט כל "קדוש" וכן כשאומרים 'ברוך  
כבוד... וכן 'מלור')

**נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש, המשלשים לך קדושה. כפתוב**  
**על יד נביאך: וקרא זה אל זה ואמר:**

**מלא כל הארץ כבודו. לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יהוה**

**ממקומו. ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלך יהוה לעולם אל תיך ציון לד'ר**

**נד'ר, הללויה.**

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו זה ידוי דברים, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של ידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח, וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדוןן אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה, ויתודו וידוי דברים שנאמר והתודה אשר חטא עליה, וכן כל מחוייבי מיתות בית דין ומחוייבי מלקות אין מתכפר להן א במיתתן או בלקייתן עד שיעשו תשובה ויתודו, וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם שנאמר מכל חטאות האדם.

שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל, שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבעת שוא ושקר אף על פי שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות.

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואף על פי שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה, והיכן מתודה יחיד אחר תפלתו, ושליח צבור באמצע תפלתו בברכה רביעית.

ובאמת, בתפילות יום הכיפורים של הרמב"ם, התפילה המיוחדת המתווספת היא: סדר הווידוי. ואין אצלו זכר סדר העבודה.

**ב ר כ ה א מ צ ע י ת ש ל מ ו ס פ ף . א ת ה ב ח ר ת נ ו מ כ ל ה ע מ י מ ו כ ו ׳**  
**ע ד ז כ ר ל י צ י א ת מ צ ר י מ ו מ פ נ י ח ט א י נ ו ו כ ו ׳ ע ד ת מ י ד י ן כ ס ד ר ן ו מ ו ס פ י ן**  
**כ ה ל כ ת ן ו א ת מ ו ס פ י [ י ו ם ] מ ק ר א ק ד ש ה ז ה י ו ם צ ו ם ה כ פ ו ר י ם ה ז ה**  
**נ ע ש ה ו נ ק ר י ב ל פ נ י ך כ מ צ ו ת ר צ ו נ ך כ מ ו ש כ ת ב ת ע ל י נ ו ב ת ו ר ת ך**  
**ע ל י ד י מ ש ה ע ב ד ך א ל ה י נ ו ו א ל ה י א ב ו ת י נ ו מ ח ו ל ל ע ו נ ו ת י נ ו ב י ו ם**  
**ה ז ה ו כ ו ׳ ע ד ו מ ב ל ע ד י ך א י ן ל נ ו [ מ ל ך ] מ ו ח ל ו ס ו ל ח א ל ה י נ ו ו א ל ה י**  
**א ב ו ת י נ ו מ ל ו ך ע ל כ ל ה ע ו ל ם ו כ ו ׳ ע ד ו מ ל כ ו ת ו ב כ ל מ ש ל ה ק ד ש נ ו**  
**ב מ צ ו ת י ך ו כ ו ׳ ע ד מ ק ד ש י ש ר א ל ו י ו ם ה כ פ ו ר י ם .**

נהגו העם בכל תפלות המוספין כשהוא אומר כמו שכתבתה עלינו בתורתך על ידי משה עבדך, מזכיר קרבנות אותו היום כמו שהן כתובין בתורה וקורא אותן הפסוקים. ואם לא הזכיר כיון שאמר כמו שכתבתה עלינו בתורתך שוב אינו צריך.

נוסח הוידוי. אנא אלהינו ואלהי אבותינו תבוא לפניך תפלתינו ואל תתעלם מלכינו מתחנתנו שאין אנו עוזי פנים וקשי עורף שנאמר לפניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל חטאנו אנחנו ואבותינו אשמנו בגדנו גזלנו דברנו דופי העוינו והרשענו ודנו חמסנו טפלנו שקר יעצנו רע כיזבנו לצנו מרדנו ניאצנו סררנו [עוינו] פשענו צררנו קשינו עורף רשענו שיחתנו תעינו תיעבנו תעתענו סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שווה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו מה נאמר לפניך יושב מרום מה נספר לפניך שוכן שחקים הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי אתה חופש כל חדרי בטן ורואה כליות ולב אין כל דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך יהי רצון [ורחמים] מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתמחול לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו

ותסלח לכל פשעינו [ועל] חטא שחטאנו לפניך בשגגה ועל חטא שחטאנו לפניך בזדון ועל חטא שחטאנו לפניך בעוון ועל חטא שחטאנו לפניך בגלוי [ועל חטא שחטאנו לפניך באונס ועל חטא שחטאנו לפניך ברצון] ועל חטאים שאנו חייבין עליהן עשה ועל חטאים שאנו חייבין עליהן לא תעשה [שניתק לעשה] ועל חטאים שאנו חייבין עליהן לא תעשה (עשה שניתק לעשה) ועל חטאים שאנו חייבין עליהן קרבן ועל חטאים שאנו חייבין עליהן מלקות [ארבעים] ועל חטאים שאנו חייבין עליהן מיתה בידי שמים ועל חטאים שאנו חייבין עליהן כרת ועל חטאים שאנו (חייבין) עליהם (ארבע) מיתות בית דין חנק והרג שריפה וסקילה על הגלויים לנו ועל שאינן גלויין לנו הגלויים לנו כבר אמרנום לפניך [יי אלהי] ושאין גלויין לנו חטאנו על כולם

ואתה יודע כל הנסתרות ככת' הנסתרות ליי אלהי' והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת כי אתה סלחן לישראל (מן העולם) ומחלן לשבטי ישורון ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולת. אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי הרי אני לפניך ייי אלהי ככלי מלא בושה וכלמה יהי רצון מלפניך (יי אלהי) שלא אחטא ומה שחטאתי מרוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורין יהיו לרצון אמרי פי וכו'.

כסדר הזה מתודה בערבית ושחרית ומוסף ומנחה בין יחיד בין שליח צבור, והיחיד אומר ודוי זה אחר תפלתו אחר שגומר שים שלום קודם שיפסע שלש פסיעות, ושליח צבור אומר באמצע ברכה אמצעית קודם שיאמר אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו וכו' — מתודה [וידוי] כסדר הזה ואחר כך אומר מחול לעונותינו ביום צום הכפורים וכו'.

לאחר מכן מביא הרמב"ם נוסח מקוצר של וידוי, הנאמר בתפילת נעילה. ואולם, "סדר העבודה" – איננה מופיעה אצלו כלל בתפילות יום הכיפורים! מידע על מה שאירע במקדש ביום הכיפורים, מופיע במשנה תורה במקום אחר – ב'הלכות עבודת יום הכיפורים'.

רמב"ם משנה תורה – ספר העבודה – הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ו

זה שנאמר בתורה "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" – מפי השמועה למדו שזה וידוי דברים. נמצאת למד שהוא מתודה ביום זה שלשה וידויים, אחד על ידי עצמו תחילה, וידוי שני על ידי עצמו עם שאר הכהנים, ושניהם על פר החטאת אשר לו. והוידוי שלישי על ידי כל ישראל – על שער המשתלח. ומזכיר את השם בכל וידוי מהן שלש פעמים, כיצד? הוא אומר: "אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך. אנא השם, כפר נא לחטאים ולעוונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי וכו' שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". הרי שלש פעמים הזכיר את השם. וכן בכל וידוי מהן. וכשהוא נותן את הגורל על שער החטאת אומר "להשם חטאת". נמצא מזכיר את השם ביום זה עשר פעמים. ובכולם הוא מזכיר ככתבו שהוא השם המפורש. בראשונה היה מגביה את קולו בשם, כיון שרבו פרוצין חזרו לאומרו בקול נמוך ומבליעו בנעימות עד שלא יכירו בו אפילו חבריו הכהנים.

הלכה ז

כל הכהנים והעם העומדים בעזרה כשהם שומעים את השם המפורש יוצא מפי כהן גדול בקדושה ובטהרה, היו כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו. שנאמר: "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו". ובשלושת הוידויים היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכין ואומר להן תטהרו. וכל היום כשר לוידי יום הכפורים ולוידוי הפרים הנשרפים.